

Hän katsoo merkkejä maan tilasta: ”Kierre alaspäin”

Hufvudstadsbladet

21. maaliskuuta 2026

Jokainen, joka on sitä mieltä, että Suomi on mennyt yhä huonompaan suuntaan, on oikeassa, jos kysyt tutkija Heikki Patomäeltä. Hän työskentelee aktiivisesti toisenlaisen maailman puolesta.

Max Nyberg Teksti

Cata Portin Kuva

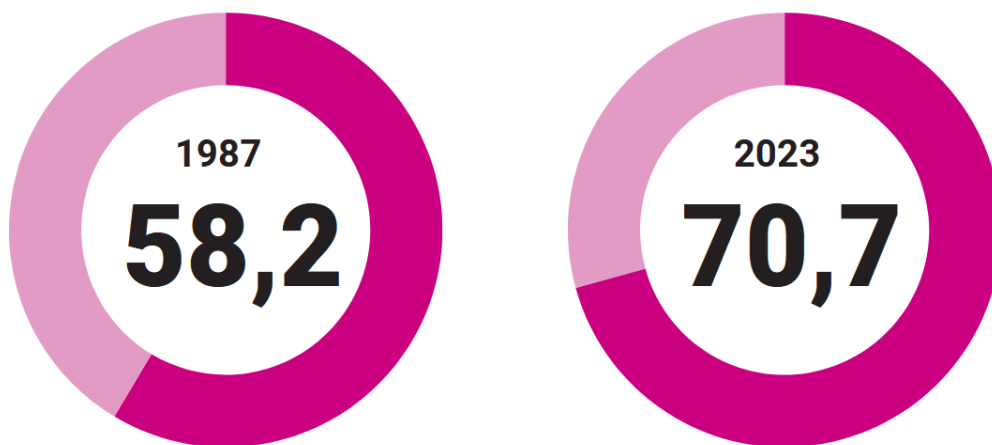
Se ei ehkä kuulosta siltä, mutta politiikan ja talouden tutkija Heikki Patomäki on eräänlainen optimisti.

Patomäki on aktiivinen keskustelija, ja näinä säästöjen aikoina ja ennätyskorkean työttömyyden vallitessa häneltä kysytään, miten Suomella todella menee.

Patomäki nostaa katseensa päivän politiikasta ja alkaa luetella: koulutus- ja tietotaso heikkenee, eriarvoisuus kasvaa, yhä suurempi osa väestöstä syrjäytyy. Eikä bruttokansantuotteemme ole kasvanut vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen.

"Kun kaikki tämä lasketaan yhteen, minusta näyttää siltä, että olemme syöksykierteessä", hän sanoo.

Gini-kerroin nettovarallisuudelle

Källa Statistickentralen

Kapitalismin kritisointi ei ole enää vain vasemmiston yksinoikeus. Konservatiiviliberaali ja uusliberaali Financial Times vaati jo vuonna 2019 kapitalismin "uudelleenkäynnistystä".

Lehti vaatii muutoksia kasvavan eriarvoisuuden, ympäristökriisien ja markkinoihin kohdistuvan luottamuksen heikkenemisen torjumiseksi. FT ei halua hylätä markkinataloutta,

mutta vaatii radikaaleja uudistuksia, kuten vahvempia sosiaaliturvaverkkoja ja varallisuusveroja.

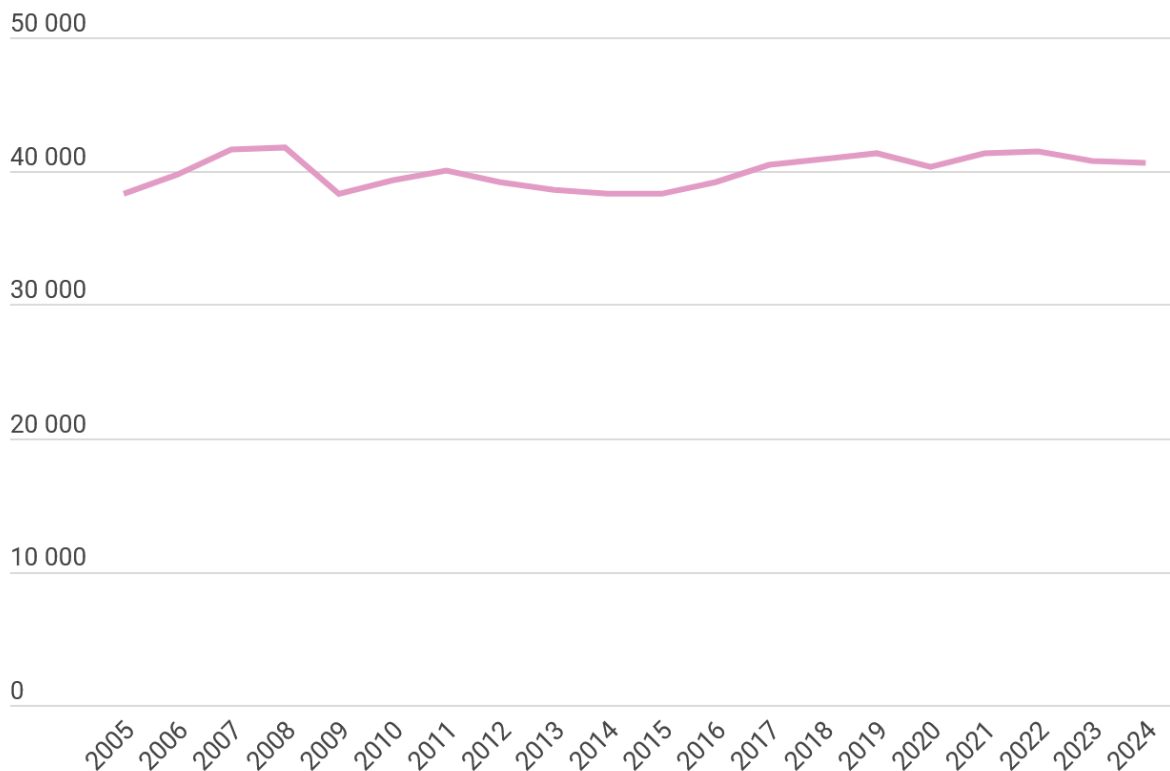
Patomäki tuo esiin suunnilleen samoja huolia tarkastellessaan Suomea, vaikka ajatushautomo Tellus-instituutin jäsenenä hän viekin sen askeleen pidemmälle.

Tellus pyrkii löytämään ratkaisuja FT:nkin huomauttamiin, tieteeseen perustuen. Sen taustalla oleva ajatus on, että maailmanjärjestelmä vaatii kollektiivista toimintaa globaalilla tasolla.

"Tämä koskee maailmantalouden hallintaa sekä rauhan ja sodan kysymyksiä ja ekologiaa", Patomäki sanoo.

Bruttokansantuote per henki

Vuoden 2015 hinnoin

Källa Statistikcentralen

Patomäki maalaa kuvan, jossa paljon alkoi muuttua vuoden 1993 verouudistuksen jälkeen. Yksi asia on se, että tuloerot alkoivat kasvaa.

– Mutta vielä tärkeämpi asia on varallisuuserot, jotka ovat kasvaneet viimeisten 30 vuoden aikana, Patomäki sanoo.

Hän toteaa, että neoliberaalit uudistukset ovat johtaneet lisääntyneeseen kaupallistumiseen ja eriarvoisuuteen. Uudistukset alkoivat tosissaan 1990-luvun laman aikana, minkä jälkeen

Suomi on noudattanut yhtä ja samaa talouspolitiikkaa, joka on ollut välillä pehmeämpää, välillä radikaalimpaa.

– Tulokset ovat heikkoja. Suomessa ei ole ollut lainkaan kasvua vuoden 2008 jälkeen. On ollut kasvuvuotia, mutta myös laskuvuotia, eikä kokonaisuudessaan BKT henkeä kohti ole kasvanut. Olemme olleet jatkuvassa taantumassa useiden vuosien ajan.

Toinen indikaattori on pitkäaikaistyöttömien määrä, joka oli valtava 1990-luvun alussa.

– Nyt olemme palanneet siihen. Kriisi ei ole akuutti, mutta käynnissä on pitkä heikon kasvun vaihe. Luomme uuden ryhmän syrjäytyneitä ihmisiä.

Patomäki viittaa julkiseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon, jota on toistuvien leikkausten kohteena.

Patomäki viittaa työttömyyteen ja tuloeroihin sekä terveydenhuoltojärjestelmän supistamiseen. Terveydenhuolto näyttää erilaiselta riippuen siitä, onko henkilö yksityisen sairausvakuutuksen piirissä vai riippuvainen julkisen puolen vakuutusyhtiöstä.

– Leikkaukset ja niiden käsittelytavat ovat osa kokonaisuutta, mutta ne liittyvät myös itse talouteen. Pitkään harjoitettu politiikka on heikentänyt tulevan talouskasvun perustaa.

Patomäki puhuu lyhyen aikavälin säästöistä, jotka vaikuttavat myös pitkän aikavälin tarpeisiin, kuten koulutukseen, tutkimukseen ja julkisiin investointeihin.

– Kun kaikki lasketaan yhteen, näyttää siltä, että olemme syöksykierteessä. Koulutus- ja tiedon taso heikkenee, eriarvoisuus kasvaa, merkittävä osa väestöstä syrjäytyy.

Patomäen yhteiskunnan tilan mittarit

Varallisuuserot

Suomi oli varallisuuden suhteen tasa-arvoisimillaan 1960-luvulla, jolloin nettovarallisuuden Gini-kerroin oli noin 0,55.

Sittemmin varallisuus on keskittynyt yhä enemmän, erityisesti 1990-luvun alusta lähtien. Nykyään Gini-indeksi on yli 0,7, mikä tarkoittaa erittäin suurta varallisuuden keskittymistä. (1 tarkoittaa täydellistä eriarvoisuutta, 0 täydellistä tasa-arvoisuutta).

Tuloerot

Suomi on tulojen suhteen tasa-arvoisempi kuin varallisuuden suhteen. Tulonjako tasoittui toisen maailmansodan jälkeen 1980-luvulle asti, jolloin Gini oli noin 0,2.

1990-luvulta lähtien tuloerot ovat kasvaneet, ja Gini-indeksi tulonsiirtojen jälkeen on nyt noin 0,3 (ilman tulonsiirtoja se on huomattavasti korkeampi).

BKT – ei kasvua vuoden 2008 jälkeen

Vuonna 2008 saavutettiin kaikkien aikojen korkein BKT henkeä kohti: 41 784 euroa. Kuusitoista vuotta myöhemmin, vuonna 2024, BKT henkeä kohti oli 40 780 euroa (vuoden 2015 hintoina).

Hyvinvointivaltio

1980-luvulta lähtien perusturva on jäänyt jälkeen palkkojen kasvusta noin 30 prosenttia.

Pienituloisten osuus on kaksinkertaistunut (7 prosentista 14 prosenttiin).

Hyvinvointi ja terveys jakautuvat yhä epätasaisemmin: Ylimpään tuloluokkaan kuuluvalla 25-vuotiaalla naisella on jäljellä noin 61 vuotta elinajanodote, kun taas pienituloisimmassa ryhmässä vastaava luku elää lähes viisi vuotta lyhyemmän. Miehillä ero on yhdeksän vuotta.

Syrjäytyminen ja pitkäaikaistyöttömyys

1980-luvulla pitkäaikaistyöttömiä oli 20 000. 1990-luvun suuren taantuman aikana luku nousi 150 000:een ja on sittemmin pysynyt noin 100 000:ssa. 2020-luvun puolivälissä luku on jälleen selkeässä kasvussa.

Koulutus ja tutkimus

Julkisten koulutusmenojen osuus bruttokansantuotteesta on laskenut 7,5 prosentista 1990-luvulla hieman yli 5 prosenttiin vuonna 2023. Nykyrahassa koulutusrahoitus on noin 2,5 miljardia euroa pienempi vuonna 2025 kuin vuonna 2010.

Tutkimus- ja kehityusrahoitus kasvoi Nokian-vuosina, jolloin se nousi lähes 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta, mutta laski alle 3 prosenttiin 2010-luvulla, josta se on toipunut vain hieman.

Aseistus

Kylmän sodan aikana sotilasmenot olivat keskimäärin hieman yli 2 prosenttia bruttokansantuotteesta. 2010-luvun lopulta lähtien osuus on lähes kaksinkertaistunut, ja nyt Naton tavoite on $3,5 + 1,5$ prosenttia = 5 prosenttia.

Populismi

Perussuomalaiset perustettiin vuonna 1995. Vuoden 1996 kunnallisvaaleissa puolue sai alle prosentin äänistä. Nykyään Perussuomalaisilla on 45 kansanedustajaa ja se on toiseksi suurin puolue. Muut puolueet – erityisesti Kokoomus – ovat lähentyneet Perussuomalaisten linjaa.

Monet kokevat tilanteen horjuvaksi, mutta heillä on vaikeuksia sanoa, miksi – pikemminkin kyse on tulevaisuuden epävarmuudesta. Epävarmuus koskee omaa asemaa, kuten työpaikkaa ja henkilökohtaista taloutta, mutta myös suurempia kysymyksiä, kuten ilmastonmuutosta ja geopolitiikkaa.

Tuloksena on, Patomäki ja useat muut – mukaan lukien Nobel-palkittu Joseph Stieglitz – väittävät lisääntyneen nationalistisen populismin, joka syyttää maahanmuuttajia vaikeasti tavoitettavan järjestelmän sijaan.

Populismi perustuu haluun palata johonkin menneeseen.

– Rakenteet ja valtasuhteet antavat hyvin vähän tilaa kehittää asioita suuntaan, jossa eriarvoisuuteen ja muihin ongelmiin voitaisiin puuttua järkevällä tavalla. Pikemminkin kehitys menee suuntaan, jossa markkinoiden ja pääoman logiikka vahvistuu entisestään ja hyvinvointivaltio puretaan, Patomäki sanoo.

Hän mainitsee, että vastavoimia on vaikea löytää, että esimerkiksi sosiaalidemokraattinen liike on ajautunut puolustuskannalle ja pysähtynyt.

– Kun nykytilannetta ei pidetä oikeutettuna, etsitään vaihtoehtoja. Yleinen käsitys on, että ainoa vasemmistolainen vaihtoehto on pienimuotoinen elvytyspolitiikka, joka tarkoittaa velan kasvua. Populistinen vaihtoehto on syyttää ulkomaalaisia ja erilaista ajattelua.

Tellus-instituutin tavoitteena on löytää ratkaisuja ongelmiin, jotka ovat syntyneet "kansallisvaltiota paljon suurempien prosessien seurauksena".

Patomäki mainitsee esimerkiksi maailmantalouden hallinnan, mukaan lukien rauhan ja sodan kysymykset sekä ekologian. Konkreettinen ehdotus on globaali selvitysunioni – useiden maiden välinen taloudellinen yhteistyö – joka voisi estää kauppasodat ja mahdollistaa tasapainoisemman talouskehityksen.

Lähtökohtana on, että neoliberalismi ja globalismi ovat muuttaneet sitä, mitä valtiot ovat, mikä Patomäen mukaan on johtanut ilmiöihin, kuten kauppasotiin ja pyrkimykseen irtautua maailmantaloudesta.

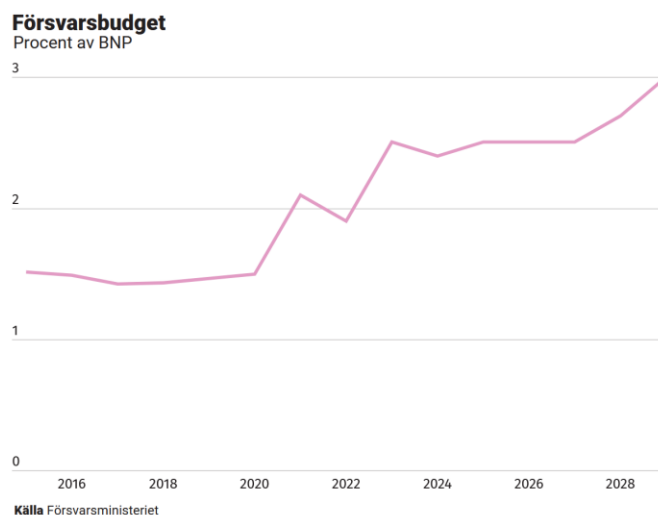
- Tuloksena on voimakkaita hajoamistendenssejä – monet asiat maailmassa hajoavat. Tällä on suora yhteys konflikteihin ja asevarusteluun. Olemme nyt menossa kohti tätä kehitystä, ja tarvitsemme instituutioita, jotka ymmärtävät tämän dynamiikan.

Kuulostaako se hieman dystooppiselta?

- Nykyinen tapa järjestää maailmantalous tuottaa tendenssejä, jotka ajavat maailmaa apokalyptiseen suuntaan.

Puolustusbudjetti

Prosenttia BKT:sta

Patomäki muistuttaa meitä siitä, että monet superrikkaat, kuten Elon Musk ja Mark Zuckerberg, rakentavat miljardien dollarien arvoisia tuomiopäivän bunkkereita tai heillä on ideoita ihmiskunnan siirtämisestä muille planeetoille.

– Se paljastaa, että he ymmärtävät, ettei kehitys ole menossa erityisen hyvään suuntaan. Mutta sen sijaan, että he tekisivät asialle jotain, he vain lisäävät eriarvoisuutta ja yrittävät löytää epätoivoisia vararatkaisuja. Mielestäni Tellus-instituutin lähestymistapa on hieman parempi.

Mitä sanot väitteestä, että tämä on kommunistista vasemmistolaista propagandaa?

– En ole koskaan samaistunut kommunistiksi. On vaikea nähdä yhteyttä siihen. Tavoitteenamme on yhteistyöhön perustuva maailma ja pitkän aikavälin näkökulma – sitoa nykyhetki yhteisiin aikahorisontteihin ja edustaa paitsi vähemmän varakkaita myös niitä, joita ei vielä ole olemassa. Mutta tietenkin asioiden ajatteleva yhteistyö, ei kilpailu, kautta on yksi sosialismin perusajatuksista.

Max Nyberg

max.nyberg@hbl.fi

Följ

Cata Portin

cata.portin@hbl.fi

Följ
